

УДК 343.13:004(575.3)
DOI: 10.31733/2078-3566-2019-4-140-145

Столітній А. В. ©
доктор юридичних наук, доцент
(Державне бюро розслідувань)

ЕЛЕКТРОННИЙ СЕГМЕНТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ТАДЖИКИСТАНУ

Статтю присвячено дослідженню електронного сегмента в кримінальному процесуальному законодавстві Таджикистану.

Установлено, що в Таджикистані передбачено спеціалізований інструмент кримінального процесу у формі електронних засобів контролю (аналог вітчизняних «електронних браслетів»). Також передбачено неспеціалізовані інструменти кримінального процесу, що визначені прямо (Єдиний державний реєстр забезпечених зобов'язань, Єдиний державний реєстр нерухомого майна та прав на нього, технічні засоби, науково-технічні засоби) чи опосередковано (стенографічні фото-, звуко-, відео-, кіно- записувальні технічні засоби). Досліджено застосування доказів, зафіксованих в електронному форматі. Зокрема, передбачено відтворення під час судового розгляду звукозапису та відеозапису показань підсудного, потерпілого і свідка. Доказами можуть вважатись прослухані та зафіксовані телефонні розмови, електронні, відео- та аудіозаписи спостереження. Також до документів можуть належати матеріали фотозйомки, кінозйомки, звукозапису і відеозапису, електронні джерела інформації та інші джерела інформації. У кримінальному процесі Таджикистану передбачено електронну фіксацію слідчих дій: при провадженні слідчих дій можуть застосовуватися технічні засоби і використовуватися науково обгрунтовані способи виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину і речових доказів; для забезпечення повноти протоколу слідчої дії можуть бути застосовані стенографічний запис, звукозапис і відеозапис, матеріали яких зберігаються при справі. Також встановлено, що протоколи слідчих дій є доказами у кримінальній справі.

Врегульовано питання ознайомлення з матеріалами справи, під час якого обвинувачений і захисник можуть знімати копії з документів, у тому числі за допомогою технічних засобів. Обвинувачений, що перебуває на свободі, може викликатися на допит до прокурора, слідчого, дізнавача телефонограмою або телеграмою. Встановлено, що під час судового розгляду фотозйомка, кінозйомка і відеозапис допускаються з дозволу головуючого у справі та за згодою сторін.

Ключові слова: кримінальний процес, електронний сегмент, Таджикистан, інструменти кримінального процесу, електронна фіксація.

Постановка проблеми. Тривалий розвиток електронної складової кримінального процесу України зумовлює потребу його дослідження у кримінальному процесі закордонних держав, зокрема пострадянського блоку. Одним з прикладів є електронний сегмент кримінального провадження Таджикистану, що ілюструє цікаві приклади застосування електронних технологій під час кримінального провадження.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми свідчить, що окремі питання кримінального процесу Таджикистану досліджувались вітчизняними вченими в порівнянні із законодавством України та інших держав. Водночас відсутні комплексні дослідження електронної складової в кримінальному процесі Таджикистану, що зумовлює актуальність цієї статті.

Метою цієї праці є дослідження електронного сегменту в кримінальному процесуальному законодавстві Таджикистану.

© Столітній А. В., 2019
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2886-9379>
stoleta@ukr.net

Виклад основного матеріалу. У ч. 2 ст. 110 КПК Таджикистану передбачено спеціалізований інструмент кримінального процесу у формі електронних засобів контролю (аналог вітчизняних «електронних браслетів»), застосування яких може супроводжувати запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. При цьому на підозрюваного покладається обов'язок носити при собі електронний засіб контролю та забезпечувати його роботу.

Передбачено неспеціалізовані інструменти кримінального процесу: Єдиний державний реєстр забезпечених зобов'язань та Єдиний державний реєстр нерухомого майна та прав на нього, до яких уповноважений орган вносить відомості про накладення та скасування арешту на майно (ч. 2, ч. 8 ст. 116 КПК Таджикистану); технічні засоби (ч. 1 ст. 57, ч. 4, ч. 7 ст. 172, ч. 3 ст. 183, ч. 3 ст. 87, ч. 5 ст. 201, ч. 1 ст. 241 КПК Таджикистану), науково-технічні засоби (ч. 4 ст. 57 КПК Таджикистану). Неспеціалізовані інструменти кримінального процесу опосередковано передбачено при вказівці на конкретні способи фіксації інформації (фотографування, звукозапис тощо), що вказує на застосування: стенографічні (ч. 2 ст. 172 КПК Таджикистану), фото- (ч. 4 ст. 172, ч. 3 ст. 183, ч. 3 ст. 188 КПК Таджикистану тощо), звуко-, відео- (ч. 2, ч. 4 ст. 172, ч. 3 ст. 183, ч. 3 ст. 188, ч. 1, ч. 5 ст. 201 КПК Таджикистану тощо), кінозаписувальні технічні засоби (ч. 4 ст. 172 КПК Таджикистану тощо). Також неспеціалізовані інструменти кримінального процесу можна виокремити зі способу виготовлення процесуальних документів: технічні засоби – щодо вироку (ч. 2 ст. 341 КПК Таджикистану); комп'ютер – щодо протоколу слідчої дії (ч. 2 ст. 172 КПК Таджикистану).

Ефективність застосування технічних засобів під час кримінального провадження забезпечується шляхом залучення спеціаліста. Згідно з ч. 1 ст. 57 КПК Таджикистану спеціаліст, серед іншого, залучається для сприяння дівнавачу, слідчому, прокурору, суду, судді в застосуванні технічних засобів. У ч. 4 ст. 57 КПК Таджикистану визначено обов'язок спеціаліста щодо участі у проведенні слідчих дій і в судовому розгляді, використовуючи в тому числі науково-технічні засоби для виявлення та надання доказів і їх обґрунтування.

Електронна форма фіксації доказів. Відповідно до ст. 81 КПК Таджикистану, доказами у кримінальній справі є складені в передбаченому Кодексом порядку протоколи слідчих дій, що засвідчують обставини, встановлені при огляді, освідчуванні, виїмці, обшуку, затриманні, пред'явленні для впізнання, перевірці показань на місці події, слідчому експерименті, прослуховуванні телефонних розмов, інших технічних засобів зв'язку, а також протоколи судового засідання, що складені відповідно до встановленого Кодексом порядку. Згідно з ч. 4 ст. 86 КПК Таджикистану, відомості в усній і в письмовій формі, у вигляді аудіо- та відеозапису, а також предмети і документи, які можуть бути доказами, має право подати підозрюваний, обвинувачений, захисник, обвинувачений, підсудний, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники, громадяни, посадові особи підприємств, установ та організацій.

Показання. Відповідно до ч. 1 ст. 312 КПК Таджикистану, оголошення під час судового розгляду показань підсудного або його пояснень, даних при провадженні дізнання чи досудового слідства, а також відтворення доданих до протоколу допиту звукозапису його показань, відеозапису може бути за клопотанням сторін та з ініціативи суду, судді: якщо є істотні суперечності між показаннями, даними підсудним у ході попереднього слідства або дізнання в суді; у разі відмови підсудного від дачі показань у суді; коли справа розглядається за відсутності підсудного. Вказані правила поширюються також на випадки оприлюднення свідчень підсудного, даних раніше в суді (ч. 2 ст. 312 КПК Таджикистану). Відповідно до ч. 1 ст. 317 КПК Таджикистану, оголошення на суді показань потерпілого і свідка, даних при провадженні дізнання чи досудового слідства, а також відтворення звукозапису їх показань, відеозапису допиту допускається за клопотанням сторін у випадках: якщо є істотні суперечності між цими показаннями і показаннями, даними в суді; у разі відсутності в судовому засіданні потерпілого або свідка з причин, що виключають можливість їх явки в суд. Указані правила поширюються також на випадки оголошення свідчень потерпілого і свідка, даних раніше в суді (ч. 2 ст. 317 КПК Таджикистану). У судо-

вому засіданні можуть бути також оголошені свідчення потерпілого і свідка, що допитані судом відповідно до ч. 2 ст. 307 Кодексу – допит свідка, потерпілого тощо, що з'явилися в судове засідання до винесення ухвали (постанови) про відкладення розгляду справи (ч. 3 ст. 317 КПК Таджикистану). Не допускається відтворення звуко-, відеозапису показань підсудного (ч. 3 ст. 312 КПК Таджикистану), потерпілого і свідка (ч. 4 ст. 317 КПК Таджикистану) без попереднього оголошення показань, що містяться у відповідному протоколі допиту або протоколі судового засідання. Про відтворення показань у протоколі судового засідання робиться відмітка (ч. 3 ст. 312 КПК Таджикистану).

Речові докази. Відповідно до ч. 2 ст. 79 КПК Таджикистану, якщо речові докази через громіздкість чи з інших причин не можуть зберігатися при кримінальній справі, вони повинні бути сфотографовані, опечатані, і зберігатися в місці, вказаному особою, яка провадить дізнання: слідчим, прокурором, судом, суддею, про що в справі повинна бути відповідна довідка. Аналогічні вимоги щодо порядку фотографування передбачено щодо предметів при визначенні в ч. 3 ст. 185 КПК Таджикистану питання про огляд і зберігання речових доказів. Згідно з ч. 5 ст. 185 КПК Таджикистану, у випадках призупинення попереднього слідства у кримінальних справах про незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин у великому або особливо великому розмірах з підстав, передбачених абзацами першим і другим ч. 1 ст. 230 Кодексу, на підставі постанови слідчого і за згодою прокурора, з обов'язковою участю фахівця і понятих із застосуванням відеозапису і фотографування, від загальної маси речових доказів для долучення до кримінальної справи вилучаються зразки в розмірі не менше початкової межі великого чи особливо великого розмірів наркотичних засобів і психотропних речовин, передбачених у додатку 1 Кримінального кодексу Республіки Таджикистан. Частина наркотичних засобів і психотропних речовин, що залишилася, знищується відповідно до законодавства Республіки Таджикистан та в порядку, встановленому Урядом Республіки Таджикистан.

Документи. Частина 2 ст. 72 КПК Таджикистану прямо передбачає, що доказами можуть вважатись прослухані та зафіксовані телефонні розмови, електронні, відео- і аудіозаписи спостереження. Крім того, ч. 2 ст. 82 КПК Таджикистану вказує, що документи можуть містити відомості, зафіксовані як у письмовій, так і в іншій формі. До документів можуть належати матеріали фото- і кінозйомки, звуко- і відеозапису, електронні джерела інформації та інші джерела інформації, наведені в порядку, передбаченому ст. 86 КПК Таджикистану, та визнані доказами у справі.

Висновок експерта. Відповідно до ч. 2 ст. 217 КПК Таджикистану, висновок експерта надається в письмовому вигляді і підписується експертом (експертами). До висновку експерта повинно бути додано речові докази, що залишилися після дослідження, зразки, отримані експериментальним шляхом і використовуються для порівняння, а також фотографії, схеми, графіки, таблиці та інші додаткові матеріали, що підтверджують висновки експерта. Додаток до висновку також підписується експертом.

Процесуальні дії. Під час ознайомлення з матеріалами справи, слідчим на прохання обвинуваченого або його захисника відтворюються фонограми, відеозаписи, кінофільми, слайди, якщо такі додано до протоколів слідчих дій (ч. 1 ст. 241 КПК Таджикистану). Обвинувачений і захисник у процесі ознайомлення з матеріалами справи можуть знімати копії з документів, в тому числі за допомогою технічних засобів, які повинні бути завірені слідчим (ч. 2 ст. 241 КПК Таджикистану). У порядку міжнародного співробітництва, відповідно до ч. 2 ст. 476 КПК Таджикистану, вимога про видачу особи, яка перебуває на території іноземної держави, повинна також містити фотографії зашудженого (обвинуваченого).

Електронна фіксація слідчих дій. Відповідно до ч. 2 ст. 341 КПК Таджикистану, вирок повинен бути написаний або виготовлений за допомогою технічних засобів. Згідно з ч. 3 ст. 171 КПК Таджикистану, під час провадження слідчих дій можуть застосовуватися технічні засоби і використовуватися науково обґрунтовані способи виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину і речових доказів. Відповідно до ч. 2 ст. 172 КПК Таджикистану, протокол слідчої дії може бути написаний від руки або

надрукований на машинці, або виготовлений комп'ютерним способом. Для забезпечення повноти протоколу слідчої дії можуть бути застосовані стенографічний запис, звуко- і відеозапис, матеріали яких зберігаються при справі (ч. 2 ст. 172 КПК Таджикистану). Якщо під час проведення слідчої дії застосовувалися фотографування, кінозйомка, звуко- і відеозапис, то в протоколі повинні бути вказані також: технічні засоби, що застосовано під час проведення відповідної слідчої дії, умови та порядок їх використання, об'єкти, до яких ці засоби були застосовано, та отримані результати; відмітка, що перед застосуванням технічних засобів про це повідомлені особи, які беруть участь у проведенні слідчої дії (ч. 4 ст. 172 КПК Таджикистану). До протоколу слідчої дії додаються негативи фотографій, знімки, діапозитиви, фонограми допиту, касети, звукозаписи, креслення, плани, схеми, зліпки та відбитки слідів, виготовлені під час проведення слідчої дії (ч. 7 ст. 172 КПК Таджикистану).

Огляд. Відповідно до ч. 3 ст. 183 КПК Таджикистану, у необхідних випадках, при огляді проводяться, серед іншого, *фотографування, звуко- і відеозапис*, із застосуванням для цього дозволених законом *технічних засобів і методів*.

Огляд трупа, ексгумація. Невідомі трупи підлягають обов'язковому фотографуванню і дактилоскопіруванню (ч. 2 ст. 184 КПК Таджикистану).

Огляд та освідування. У протоколі огляду та освідування, крім іншого, має бути зазначено, які технічні засоби були застосовані і які отримані результати (ч. 3 ст. 187 КПК Таджикистану).

Накладення арешту на поштові відправлення, телеграфні та інші повідомлення, що передаються по мережі електричного і поштового зв'язку, їх огляд і виїмка, що передбачено ст. 195 КПК Таджикистану, за своїм змістом пов'язані із застосуванням технічних засобів, однак відсутні вимоги щодо їх застосування, долучення результатів електронної фіксації до протоколу.

Прослуховування і запис переговорів. Слідчий протягом всього встановленого строку прослуховування і запису переговорів вправі в будь-який час зажадати фонограму для огляду і прослуховування. Вона передається слідчому в опечатаному вигляді із супровідним листом, в якому повинні бути вказані час початку і закінчення запису переговорів і необхідні технічні характеристики використаних засобів (ч. 6 ст. 196 КПК Таджикистану). Огляд і прослуховування фонограми проводяться слідчим за участю понятих і, у разі потреби – спеціаліста, про що складається протокол, в якому повинна бути дослівно відтворена частина фонограми переговорів, що має відношення до справи. Фонограма додається до справи, при цьому її частина, яка не має відношення до справи, після набуття вироку чинності або припинення справи, знищується (ч. 7 ст. 196 КПК Таджикистану).

Слідчий експеримент. У необхідних випадках під час провадження слідчого експерименту проводяться вимірювання, фотографування, звуко- і відеозапис, кінозйомка, складаються плани і схеми (ч. 3 ст. 188 КПК Таджикистану).

Допит. У ході допиту слідчий може пред'явити допитуваному речові докази і документи, а після закінчення вільної розповіді оголосити показання, наявні в матеріалах кримінальної справи, відтворити звуко- і відеозапис або матеріали кінозйомки і зажадати прокоментувати їх (ч. 6 ст. 199 КПК Таджикистану). Пред'явлення речових доказів і документів, оголошення протоколів і відтворення звукозапису, відеозапису та кінозйомки слідчих дій, а також надані в зв'язку з цим допитуваним свідчення підлягають обов'язковому відображенню в протоколі (ч. 2 ст. 200 КПК Таджикистану). Згідно з ч. 1 ст. 201 КПК Таджикистану, за рішенням слідчого або на прохання обвинуваченого, підозрюваного, свідка або потерпілого під час допиту може бути застосовано звуко- і відеозапис. Про їх застосування слідчий повідомляє до початку допиту (ч. 2 ст. 201 КПК Таджикистану). До того ж, згідно з вимогами ч. 3 ст. 201 КПК Таджикистану, звуко- і відеозапис частини допиту, а також повторення спеціально для запису свідчень, даних під час того ж допиту, не допускається. Відповідно до ч. 4 ст. 201 КПК Таджикистану, після закінчення допиту звуко- і відеозапис повністю відтворюються, а після закінчення перегляду або прослуховування у допитуваного з'ясовується, чи має він доповнення або уточнення до сказаного ним, чи засвідчує він правильність запису. Доповнення до звуко- та відеозапису показань, наданими допитуваним, також заносяться на фонограму і

відеограми, а звуко- і відеозапис закінчується заявою допитуваного, що засвідчує його правильність (ч. 4 ст. 201 КПК Таджикистану). Згідно з ч. 5 ст. 201 КПК Таджикистану, показання, отримані в ході допиту із застосуванням звуко- та відеозапису, заносяться до протоколу допиту відповідно до правил цього Кодексу. Протокол допиту повинен також містити: відмітку про застосування звуко- та відеозапису і повідомлення про це допитуваного; відомості про технічні засоби та умови звуко- та відеозапису; заяву допитуваного з приводу застосування до нього звуко- та відеозапису; засвідчення правильності протоколу, звуко- та відеозапису допитуваним і слідчим (ч. 5 ст. 201 КПК Таджикистану). Фонограма і відеограми зберігаються при справі і після закінчення попереднього слідства опечатуються (ч. 6 ст. 201 КПК Таджикистану).

Очна ставка. Оголошення показань учасників очної ставки, що містяться в протоколах попередніх допитів, а також відтворення звуко- та відеозапису цих показань допускається лише після надання ними показань на очній ставці та запису їх до протоколу (ч. 5 ст. 204 КПК Таджикистану).

Пред'явлення для впізнання. При неможливості пред'явлення особи для впізнання, воно може бути проведене за його фотокарткою, що пред'являється одночасно з фотокартками інших осіб, по можливості подібних за зовнішністю з впізнаваним, у кількості не менше трьох (ч. 3 ст. 206 КПК Таджикистану).

Перевірка показань на місці події. У необхідних випадках під час перевірки показань на місці проводяться вимірювання, фотографування, звукозапис, відеозапис, кінозйомка, складаються плани і схеми (ч. 7 ст. 207 КПК Таджикистану).

Запобіжні заходи. Згідно з ч. 1 ст. 223 КПК Таджикистану, обвинувачений, що перебуває на свободі, може викликатися на допит до прокурора, слідчого, дізнавача телефонограмою або телеграмою.

Судовий розгляд. Відповідно до ч. 5 ст. 273 КПК Таджикистану, присутні на відкритому судовому засіданні мають право вести письмовий та магнітофонний записи. Фотозйомка, кінозйомка і відеозапис допускаються з дозволу головуючого у справі та за згодою сторін.

Висновки. Дослідження електронної форми фіксації кримінального провадження аналогічних з Україною правових систем, їх сильних та слабких сторін, помилок та досягнень дозволить використати такий досвід під час впровадження електронних технологій у вітчизняну науку та практику кримінальної процесуальної діяльності, дасть змогу якісного законодавчого впровадження змін.

Список використаних джерел

1. Кодекси муруфавии чиноятїи Чумхурии Тоҷикистон, ки бо Қонуни Чумхурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 2009 қабул карда шудааст (dar chori nashrijai). Ахбори Маҷлиси Олии Чумхурии Тоҷикистон (с. 2009, №12, мод. 815; мод. 816; с. 2010, №7, мод. 551; с. 2011, №3, мод. 159; №7-8, мод. 609; с. 2012, №4, мод. 259; №7, мод. 714; №8, мод. 815; №12, к. 1, мод. 1020; мод. 1025; с. 2013, №7, мод. 510; мод. 511; с. 2014, №3, мод. 142; №11, мод. 643; с. 2015, №11, мод. 950; с. 2016, №3, мод. 128; №5, мод. 357, №7, мод. 610, мод. 611; соли 2017, №1-2, мод. 4. Қонуни ҚТ аз 02.01.2019 с., № 1556). URL: http://base.mmk.tj/view_sanadhoview.php?showdetail=&sanadID=334.

Надійшла до редакції 27.11.2019.

References:

1. Kodeksi murofiavii chinojatii Chumhurii Tojikiston, ki bo Qonuni Chumhurii Tojikiston az 3 dekabri soli 2009 qabul karda shudaast [Criminal Procedure Code of the Republic of Tajikistan Adopted by the Law of the Republic of Tajikistan dated December 3, 2009 (current edition)]. Axbori Machlisi Oliy Chumhurii Tojikiston - Bulletin of the Majlisi Oli of the Republic of Tajikistan (s. 2009, №12, mod. 815; mod. 816; s. 2010, №7, mod. 551; s. 2011, №3, mod. 159; №7-8, mod. 609; s. 2012, №4, mod. 259; №7, mod. 714; №8, mod. 815; №12, q. 1, mod. 1020; mod. 1025; s. 2013, №7, mod. 510; mod. 511; s. 2014, №3, mod. 142; №11, mod. 643; s. 2015, №11, mod. 950; s. 2016, №3, mod. 128; №5, mod. 357, №7, mod. 610, mod. 611; soli 2017, №1-2, mod. 4. Qonuni CHT az 02.01.2019 s., № 1556). URL: http://base.mmk.tj/view_sanadhoview.php?showdetail=&sanadID=334 [in Tajik].

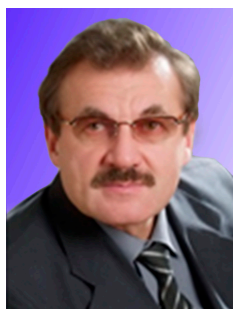
SUMMARY

Stolitnii A. V. Electronic segment in the criminal procedural legislation of Tajikistan. The article deals with the study of the electronic segment of criminal process in the Tajikistan. The author found that Tajikistan provides a specialized tool for criminal proceedings, which are electronic means of control (similar to domestic «electronic bracelets»). The Law also provides for non-specialized instruments of criminal proceedings, which are defined directly (Unified state register of guaranteed liabilities, Unified state register of real estate and ownership, technical means, scientific and technical means) or indirectly (transcripts, photo, sound, video, film and recording equipment). We investigated how to use evidence that is recorded in electronic format. The law provides that the recording and video recording of the testimony of the defendant, the victim and the witness may be reproduced during the trial. The evidence is telephone conversations, electronic, video and audio recordings of surveillance that have been heard and recorded. The documents also include the results of photography, filming, sound recording and video recording, electronic sources of information and other sources of information. Tajikistan's criminal process involves the electronic recording of investigative actions, in particular: the investigator may apply technical means and use scientifically sound methods of detecting, recording and seizing traces of crime and physical evidence in the course of investigative actions; In order to ensure the completeness of the investigation protocol, the investigator may use shorthand recording, sound recording and video recording; these materials are kept on file. The law also found that the records of investigative actions can be evidence in a criminal case. The accused and the defense counsel may make copies of the documents, including by means of technical means, when familiarizing themselves with the case file. A defendant, who is at liberty, summoned for questioning to the prosecutor, investigator, investigator by telephone or telegram. Photographing, filming and video recording may be made during the trial with the permission of the presiding judge and with the consent of the parties.

Keywords: *criminal process, electronic segment, Tajikistan, criminal procedural instrument, electronic fixation.*

УДК 342.57

DOI: 10.31733/2078-3566-2019-4-145-153

Тертишник В. М. ©

доктор юридичних наук, професор
(Університет митної справи
та фінансів, м. Дніпро)

ІНТЕГРАТИВНА МОДЕЛЬ ПРИНЦИПУ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У статті розкрито особливості інтегративної засади недоторканності приватного життя людини, визначено її місце та значення в системі принципів права загалом та кримінально-процесуального права зокрема. Подано концептуальну модель юридичного визначення засади недоторканності приватного життя людини в сфері правосуддя та її складових елементів. Проаналізовано питання застосування засади недоторканності приватного життя людини для подолання конкуренції правових норм, розв'язання проблеми юридичних фікцій і колізій, забезпечення якості та гармонізації законодавства, зміцнення гарантій захисту прав і свобод людини, розвитку доктрини, процесуальної форми та окремих інститутів кримінального процесу.

Ключові слова: *принципи права, недоторканність приватного життя людини, процесуальна форма, юридична визначеність, захист прав людини.*

© Тертишник В. М., 2019

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2993-0450>

kreativlad@i.ua